

El Màster i la formació de l'investigador en Història Antiga: l'experiència del *workshop* com a mitjà d'avaluació

Jordi Cortadella

Borja Antela

Universitat Autònoma de Barcelona

Jordi.Cortadella@uab.cat

Borja.Antela@uab.cat

Recepció: 3/11/2011

Resum

En els darrers cursos, en el marc del programa de màster en Ciències de l'Antiguitat i l'Edat Mitjana (mòdul d'Història Antiga) de la UAB s'ha implementat l'organització d'un *workshop* per part dels alumnes matriculats, amb tres objectius simultanis: avaluació, formació d'investigadors i adquisició de competències específiques i transversals en la transmissió de resultats de la recerca.

Paraules clau: màster, Història Antiga, *workshop*, avaluació.

L'avaluació de l'aprenentatge és, sense dubte, una de les tasques més complexes i compromeses dins de la feina d'un docent. En l'àmbit específic de les ciències humanes, a més, aquesta avaluació té la dificultat de no poder estar sotmesa al judici inapel·lable de les xifres o dels resultats de proves com les que poden proposar les altres ciències *toutes catégories confondues*, sinó que la demostració del coneixement adquirit per l'alumne ha de ser sovint valorat a partir d'altres tipus de propostes, les quals normalment aglutinen tant els coneixements com el discurs mateix amb el qual aquests es presenten, en tant que adquirits. En aquest sentit, la història en la seva branca dedicada a l'antiguitat es troba igualment afectada per aquesta problemàtica. És de sobres conegut, a més, que, en l'àmbit de la universitat en general i de la història antiga en particular, els avenços científics i epistemològics han anat molt més ràpids que els pedagògics.¹

Els temaris tradicionals, en els quals se succeïen els esdeveniments majoritàriament polítics, disposats de manera diacrònica, han anat patint afortunadament una profunda modificació, atenent cada vegada més als components estructurals i a aspectes fins en aquell moment oblidats. Això no obstant, en el terreny de la didàctica i de la pràctica quotidiana a l'aula, el docent afronta generalment aquests nous reptes amb els seus propis mitjans i a partir de l'experiència acumulada.

No es tracta que la pedagogia sigui l'objectiu i la fi per ella mateixa de l'ensenyament universitari en Història Antiga, sinó més aviat de canviar l'orientació

¹ Com ha posat de manifest Garcia Llamas (1986), la investigació pedagògica s'ha concentrat especialment en els mecanismes d'aprenentatge infantils, secundàriament en els adults i només en menor mesura en els estudiants universitaris. Paral·lelament, sobre el perill de convertir la pedagogia en objectiu i fi en ella mateixa vegeu Valdeón (1988, en especial 11-13).

didàctica de la pràctica docent per aconseguir l'objectiu de formar individus amb «capacitats». De l'aprenentatge d'aquestes «capacitats» haurien de derivar els mecanismes bàsics i les tasques de l'historiador, així com els mitjans d'informació a l'abast per a la gestació del discurs històric. L'objectiu és, doncs, aconseguir que els estudiants es formin a partir de la reflexió en profunditat sobre la relació dialèctica entre els continguts i els mecanismes de transmissió i anàlisi dels mateixos. A nivell crític, es tracta de posar de manifest tant la relació de dependència entre el present i el passat, com la pròpia responsabilitat de l'historiador envers la societat en la qual està immers i de la qual, en certa mesura, s'erigeix en portaveu d'un missatge pretèrit.

1. L'EEES i el Marc Europeu de Qualificacions (EQF-MEQ)

Arran dels canvis proposats en els darrers anys en relació al concepte mateix d'ensenyament i aprenentatge, el repte avaluador ha adquirit un lloc primordial dins dels esquemes docents. De fet, el model tradicional de treball de la docència universitària al voltant de la disciplina històrica, segons el qual un professor-conferenciant «afronta» un alumne passiu que funciona únicament com a receptor d'unes dades que apareixen exposades de forma estàtica, ha estat totalment rebutjat en els darrers temps dins del sistema d'aprenentatge europeu. D'aquesta manera, l'aprenentatge acumulatiu, segons el qual els estudiants adquireixen coneixements mitjançant la insistència i la reiteració, sense que calgui per part seva cap mena de reflexió, discussió o fins i tot autèntica comprensió, ha deixat pas a un nou model, que a nivell institucional apareix representat en l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) i el seu sistema de crèdits basat en la càrrega de treball necessària per a la consecució dels objectius d'un programa o European Credit Transfer System (ECTS).² Tot plegat s'ha materialitzat en els plans d'estudis universitaris mitjançant la implantació del pla de Bolonya. El procés d'equiparació dels estudis universitaris a escala de la Unió Europea amb l'accés a l'EEES es va definir a les declaracions de Bolonya (1999) i Praga (2001) i tenia per objectiu unificar els plans d'estudis de les universitats europees. El projecte està requerint modificar la metodologia d'ensenyament, principalment, a través de la incorporació de mètodes participatius que permetin als estudiants prendre part en el procés d'aprenentatge de forma activa.

La renovació dels estudis universitaris plantejada per la declaració de Bolonya, que va donar lloc a la implantació del pla de Bolonya, pretén reformular aquest tipus de relacions de tradició unidireccional (del professor a l'alumne) i fer prevaldre l'obtenció de capacitats i d'habilitats per sobre del coneixement mateix; de manera que l'objectiu dels estudis universitaris radiqui en la formació de professionals que coneguin els mitjans per a l'obtenció de la informació, rebutjant amb això el model anterior pel qual les llicenciatures generaven essencialment professionals que coneixien purament i simplement la informació. Aquest canvi teòric en la docència universitària té en el Marc Europeu de Qualificacions per a l'aprenentatge permanent / European Qualifications Framework (EQF-MEQ) la seva constatació pràctica, en proposar un nou programa avaluador que afavoreixi l'obtenció de coneixements pràctics i habilitats per sobre de la mera compilació de sabers. El primer objectiu sembla senzill: trencar la cadena rígida de reproducció d'un coneixement estàndard que, per la seva arrelada posició dins dels manuals i les classes tradicionals, no permet l'entrada de les constants actualitzacions produïdes en el camp de cadascuna de les disciplines d'investigació. Pel que fa al segon

---

² Sobre l'EEES i l'adaptació de la docència universitària vegeu Benito (2005).

objectiu, molt més complex, suposa una redefinició constant de la relació entre coneixement i avaluació, entre professorat i alumnat, prevalent la dinàmica i les aptituds cognitives i experiencials per sobre de la memorística i de la solidificació del saber.

Si bé aquest marc (EQF-MEQ) no resulta d'obligatori compliment, ara per ara, és cert que aquesta sembla ser la direcció cap a on, en un futur no gaire llunyà, haurà de treballar el personal docent de les institucions universitàries per tal de resoldre el repte avaluador. És important tornar a insistir que l'objectiu prioritari d'aquest marc no és altre que el d'avaluar atenent a l'adquisició de *capacitats* per part de l'alumne, a diferència de l'antic model, que prioritzava l'adquisició de *coneixements*.

Val la pena, doncs, intentar definir amb certa cura què s'entén avui dia quan es parla de capacitats i competències i de la seva adquisició per part de l'alumne. L'EQF-MEQ considera que l'adquisició de competències es basa en la idea de «saber fer», contra l'anterior concepte d'un aprenentatge que resultés de l'obtenció d'un «saber» o d'uns coneixements. En aquest sentit, el sistema docent emprat per a l'ensenyament d'una determinada matèria resulta menys rellevant, mentre compleixi el seu objectiu principal: desenvolupar en l'alumne la capacitat de «saber fer». Evidentment, aquest model no està pas exempt de crítiques, però certament suposa una autèntica revolució pel que fa a la idea mateixa de l'exercici de la docència i de l'aprenentatge, especialment en l'àmbit universitari. Així mateix, també significa senzillament un augment considerable de la dificultat del repte avaluador. De fet, l'EQF-MEQ defineix el terme *qualificació* com el resultat formal d'un procés d'avaluació i validació que s'obté quan un organisme competent estableix que l'aprenentatge d'un individu ha superat un nivell determinat. Alhora, l'EQF-MEQ planteja 8 nivells d'aprenentatge, on es distingeixen a cada nivell els coneixements, les destreses i les competències a adquirir per l'alumne. Seguint amb aquesta idea, l'EQF-MEQ també proposa una definició del terme *competència*: demostrada capacitat per utilitzar coneixements, destreses i habilitats personals, socials i metodològiques, en situacions de treball o estudi i en el desenvolupament professional i personal. Per tant, l'adquisició de competències conforma un dels objectius fonamentals de l'ensenyament, i l'avaluació l'ha tenir en compte a l'hora de valorar els nivells d'aprenentatge obtinguts per l'alumne.

Si bé són molts els experiments i les experiències que s'estan duent a terme en aquest sentit dins dels recentment implantats estudis de grau a totes les facultats, el cert és que aquesta innovació conceptual, malgrat tot, es torna molt més difícil d'aplicar en l'àmbit dels estudis de postgrau, on l'especialització resulta freqüentment tant intensa que les tasques de l'alumne i la intervenció del personal docent se centren sobretot en l'adquisició de coneixements amb els quals encarar la recerca de màster i posterior tesi doctoral, quan s'escau. Molt sovint, doncs, l'adquisició de capacitats resulta una qüestió del tot secundària, malgrat que la normativa europea, el pla de Bolonya i l'EEES regulen igualment els estudis de grau, postgrau i màster, i estipulen que l'ensenyament ha de complir en tots els casos els mateixos termes ja esmentats. En aquest sentit, els màsters ja no es consideren com a espais on l'alumne ha d'aprendre tot allò que no va poder adquirir durant el període d'estudis de llicenciatura i/o grau, sinó que la finalitat última d'aquests és també la d'ensenyar a «saber fer». Però, com aconseguir aquest objectiu en l'àmbit de les humanitats en general o de la història antiga en particular? Aquesta és la pregunta clau que ara per ara voldríem proposar com a punt de partida de la nostra reflexió.

És habitual que els màsters i postgraus en humanitats estiguin dissenyats al voltant d'una sèrie de coneixements. Tot i així, també és cert que molts d'aquests màsters estan pensats com a fase preparatòria per a la realització de tesis doctorals, raó per la qual

sovint la seva funció principal no és altra que la d'ensenyar a investigar. Però, la forma en la qual l'alumne rep els coneixements tècnics necessaris per aprendre a fer recerca, a convertir-se en un investigador, no està gens formalitzada, i el més freqüent és que els alumnes hagin d'aprendre per imitació, assimilant un mètode de treball i una sèrie de conceptes bàsics mitjançant la còpia dels posicionaments i/o actituds que poden observar en els seus formadors. Existeixen, doncs, problemes evidents en aquestes pràctiques, encara que nosaltres només ens centrarem en la qüestió que ara ens ocupa, com és la de l'avaluació dels aprenentatges.

Per tant, el problema està en com plantejar l'avaluació de quelcom tan poc mesurable com és la capacitat per dur a terme una recerca; com tenir una noció fiable i curosa de les capacitats adquirides per l'alumne de cara a la seva futura carrera com a investigador. Els mecanismes tradicionals han quedat bastant obsolets a causa de la revolució que les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC) han suposat respecte als treballs dels alumnes.³ Resulta molt difícil i fatigós distingir un treball original d'una còpia dels materials disponibles en xarxa. Per tant, no és viable la mera presentació –con fins ara– d'un treball de recerca per conèixer les competències adquirides pels alumnes a l'entorn dels mòduls de màster. Per altra banda, és obligació del professor preocupar-se per les competències, l'ensenyament de les quals ha de promoure entre els seus alumnes. És per això que proposem aquí un cas pràctic amb el qual hem tractat de resoldre algunes de les qüestions derivades del repte avaluador.

Hem dut a terme la nostre experiència dins del marc proporcionat pel mòdul d'Història Antiga del màster en Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana del departament homònim de la UAB. En la normativa d'aquest màster, són competències bàsiques a assolir per part de l'alumne aquelles establertes en l'esquema dissenyat per l'EQF-MEQ en els nivells 7 i 8, és a dir, les competències més altes considerades com a resultat de l'aprenentatge (taula 1).

	CONEXIEMENTS	DESTRESSES	COMPETÈNCIA
	En l'EQF-MEQ, els coneixements es descriuen com a teòrics i/o fàctics.	En l'EQF-MEQ, les destreses es descriuen com a cognitives (ús del pensament lògic, intuïtiu i creatiu) i pràctiques (fundades en la destresa manual i en l'ús de mètodes, materials, eines i instruments).	En l'EQF-MEQ, la competència es descriu en termes de responsabilitat i autonomia.
Resultats de l'aprenentatge corresponents al nivell 7:	<ul style="list-style-type: none"> > Coneixements altament especialitzats, alguns d'ells a l'avantguarda en un camp de treball o estudi concret, que estableixen les bases d'un pensament o investigació originals > Consciència crítica de qüestions de coneixement en un camp concret i en el punt d'articulació entre diversos camps 	<ul style="list-style-type: none"> > Destreses especialitzades per resoldre problemes en matèria de recerca o innovació, amb vista al desenvolupament de nous coneixements i procediments, i a la integració dels coneixements en diversos camps 	<ul style="list-style-type: none"> > Gestió i transformació de contextos de treball o estudi complexos, imprevisibles i que requereixen nous plantejaments estratègics > Assumpció de responsabilitats pel que fa al desenvolupament de coneixements i/o pràctiques professionals i a la revisió del rendiment estratègic d'equips
Resultats de l'aprenentatge corresponents al nivell 8:	<ul style="list-style-type: none"> > Coneixements a la frontera més avançada d'un camp de treball o estudi concret i en el punt d'articulació entre diversos camps 	<ul style="list-style-type: none"> > Destreses i tècniques més avançades i especialitzades, en particular en matèria de síntesi i avaluació, necessàries per resoldre problemes crítics en la investigació i/o la innovació i per ampliar i redefinir coneixements o pràctiques professionals existents 	<ul style="list-style-type: none"> > Autoritat, innovació, autonomia, integritat acadèmica i professional i compromís continu substancials i acreditats respecte al desenvolupament de noves idees o processos en l'avantguarda de contextos de treball o estudi, inclosa la investigació.

Taula 1. Descriptors dels nivells superiors del Marc Europeu de Qualificacions (EQF-MEQ). El nivell 7 corresponent al descriptor per al segon cicle, i el nivell 8 al descriptor per al tercer cicle del marc de

³ Sobre l'ús de les TIC en l'ensenyament superior vegeu Hanna (2002).

qualificacions de l'EEES acordat pels ministres responsables de l'educació superior en la reunió celebrada a Bergen el maig de 2005 en el marc general del pla de Bolonya.

Essent aquests els objectius de l'aprenentatge, i tenint en compte l'esmentada responsabilitat del professor en la adquisició d'aquestes competències per part de l'alumnat, així com la llibertat de mètode que el pla de Bolonya proporciona en benefici de l'obtenció dels resultats desitjats, voldríem exposar quina ha estat la nostra experiència com a sistema avaluador dins del nostre mòdul del màster.

2. El màster en Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana

El màster oficial en Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la UAB va ser aprovat per la Secretarí General del Consejo de Coordinación Universitaria en la resolució del 17 de maig de 2007 (publicada al BOE núm. 142 del dijous 14 juny 2007), i ha estat en vigor des del curs 2007-08 fins que la nova normativa del tercer cicle universitari ha fet necessària la seva substitució pel màster en Prehistòria, Antiguitat i Edat Mitjana, que el 18 d'octubre de 2011 ha rebut l'avaluació favorable de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU). Per tant, el màster de recerca en Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana ha estat en vigor, en total, durant quatre anys acadèmics: del cursos 2007-08 al 2010-11.⁴

El seu pla d'estudis, de 60 crèdits estructurat en mòduls,⁵ era el següent:

Mòduls	Crèdits ECTS
Obligatoris	30
Estudis Avançats en Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana	15
Iniciació a la Recerca i Treball de Fi de Màster	15
Optatius	30
Estudis Avançats en Història Antiga	10
Estudis Avançats en Història Medieval	10
Estudis Avançats en Filologia Grega i en Lingüística Indoeuropea	10
Estudis Avançats en Filologia Llatina	10
Estudi i Edició de Textos, de Còdexs i de diplomes	10
Aplicacions Arqueològiques	10

Taula 2. Pla d'estudis del màster oficial en Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana tal com va ser aprovat per la Comissió d'Afers Acadèmics (ACA) de la UAB el 29/5/07.

L'objectiu del màster era proporcionar a l'alumnat les bases científiques i metodològiques que permetessin desenvolupar els coneixements i les competències de en l'estudi de l'antiguitat i de l'edat mitjana, amb vista a la seva dedicació investigadora, docent o professional.

Pel que fa al mòdul d'Estudis Avançats en Història Antiga, aquest tenia com a matèries pròpies les formes de dependència i els imperis i l'imperialisme a l'antiguitat. Els seus objectius d'aprenentatge eren els següents:

⁴ A diferència dels nous graus universitaris, sobre màsters i tercer cicle en general no abunda la bibliografia en castellà; per això és d'agrair el llibre de Medina i Castillo (2003); i en clau molt més distesa però sempre rigorosa el petit llibre de Díaz Fernández (2009).

⁵ El mòdul és la unitat de matrícula i d'avaluació d'un màster, que figura tant a les actes com als expedients de l'alumnat.

- Fer un balanç de la documentació i de les interpretacions modernes sobre l'esclavisme (esclau-mercaderia) i altres dependents (servitud comunitària, colonat, etc.) a l'antiguitat.
- Desenvolupar, tant ens fonts escrites com en la cultura material, l'estudi de les relacions socials i l'explotació del treball a l'antiguitat.
- Apropar l'estudiant a la realitat de l'administració, la fiscalitat, l'exèrcit i el control de les fronteres, la cooptació de les classe dirigent i la ideologia dominant dels diferents models imperials desenvolupant en el món antic.

Pel que fa a les hores de dedicació, tenint en compte que a un màster de 60 crèdits ECTS li corresponen 1500 hores de dedicació per part de l'alumnat, de les quals entre el 20% i el 30% han de ser en presència del professor, al mòdul d'Estudis Avançats en Història Antiga li pertocaven 250 hores de dedicació, de les quals entre 50 i 75 hores havien de ser presencials. Aquesta presencialitat incloïa classes teòriques, classes pràctiques i activitats acadèmiques dirigides (seminaris, exposicions de treballs, tutories col·lectives, elaboració de pràctiques...).

De les hores presencials del mòdul s'encarregaren cinc professors/doctors a raó de 2 crèdits ECTS per professor, repartides en 15 sessions de 4 hores, amb 3 sessions per a cada docent. El que fa un total 10 crèdits ECTS i 60 hores presencials per curs. Un dels cinc docents també feia tasques de coordinador del mòdul i, per tant, era l'encarregat d'organitzar l'avaluació i signar les actes del mòdul.

Durant aquets quatre anys, el mòdul d'Estudis Avançats en Història Antiga ha comptat amb un total 26 estudiants, dels quals 19 eren llicenciats en Història (repartits entre les especialitzacions d'Antiga i Medieval), 5 en Filologia Clàssica, 1 en Humanitats i 1 en Ciències de la Comunicació, repartits de la següent manera:

Curs	<i>Història</i>	<i>F. Clàssica</i>	<i>Humanitats</i>	<i>Comunicació</i>	Total estudiants
2007-08	6	1			7
2008-09	3	2			5
2009-10	6	1	1		8
2010-11	4	1		1	6

Taula 3. Formació dels estudiants matriculats en el mòdul d'Estudis Avançats en Història Antiga.

La majoria dels estudiants inscrits al mòdul eren llicenciats per la UAB, però també n'hi va haver quatre provinents d'altres centres, a saber: Universitat de Lleida, Universitat de les Illes Balears, Universitat de Castelló, Universidad Diego Portales (Santiago de Chile). Això va fer que, cada any, el grup d'alumnes fos bastant heterogeni.

3. La avaluació dins del mòdul d'Estudis Avançats en Història Antiga

Segons el pla d'estudis del màster, l'avaluació d'aquest mòdul podria realitzar-se mitjançant tutories i entrevistes individuals (i, si cal, en grup), exàmens situacionals, parcials o bé globals, així com la realització de treballs específics amb l'exposició dels resultats.⁶

⁶ Sobre l'avaluació en l'ensenyament superior vegeu Brown (2003), López Pastor (2009), i en particular, sobre el bon ús de les tutories, es pot consultar a Rodríguez (2004).

Això no obstant, a l'hora d'aplicar una avaluació d'aquestes característiques a la realitat del mòdul vam fer un seguit de consideracions. En primer lloc, les entrevistes i tutories individuals, en un mòdul on intervenien tants docents, eren útils com a eina docent però complicades d'utilitzar com a instrument avaluador. En segon lloc, fer un examen situacional, és a dir, plantejar un seguit d'exercicis o problemes en què l'estudiant havia de resoldre un tipus de situacions procedimentals, no s'adequava gaire a l'heterogeneïtat dels grups d'alumnes que rebíem ni a les destreses i competència que volíem desenvolupar dins del marc del pla de Bolonya. Per últim, pel que fa a la realització de treballs específics amb l'exposició de resultats, enteníem que l'obligació per part de tots els matriculats d'elaborar d'un treball de fi de màster ja cobria amb escreix aquesta faceta de l'aprenentatge; corríem el risc, a més, de multiplicar els treballs parcials per tants professors com intervinguessin en el mòdul, la qual cosa no faria més que entorpir l'aprenentatge investigador de l'estudiant.

Així les coses, ens vam plantejar el repte de trobar un mitjà d'avaluació que aportés quelcom de diferent i alhora complementari a la formació de l'estudiant. El resultat ha estat la utilització del *workshop* com a sistema d'avaluació del mòdul.

En l'àmbit de l'educació, s'entén per *workshop* o 'taller' un seminari de formació o una sèrie de reunions en les quals es posa l'accent en la interacció i l'intercanvi d'informació entre un nombre reduït de participants. El *workshop*, per tant, és una metodologia de treball en la qual es procura integrar la teoria i la pràctica.

A diferència d'altres reunions científiques amb un nombre reduït de participants com el simposi o la taula rodona, on prima la conferència magistral o el debat respectivament, el *workshop* es caracteritza per la recerca i el treball en equip que, en el seu aspecte extern, es distingeix per la recollida (de forma sistematitzada) de material especialitzat d'acord amb el tema tractat, tenint com a fi l'elaboració d'un producte tangible en forma de conclusions. En ell s'emfatitza la solució de problemes, i es requereix la participació activa dels assistents.

Per tant, del que es tracta és que els alumnes del mòdul triïn ells mateixos el tema del *workshop* d'acord amb els seus propis interessos, amb l'única condició que entri dintre dels límits del món antic. Evidentment, el coordinador del mòdul i els altres docents que hi intervenen els poden ajudar i aconsellar, però la decisió final serà sempre seva, i per ella seran avaluats.

Això requereix un doble esforç per part seva. D'una banda, el d'adaptar la pròpia recerca a un tema comú. De l'altra, la conseqüència que se'n deriva, és a dir, l'esforç de conèixer i reflexionar sobre la recerca dels altres en aquells aspectes que puguin coincidir amb la pròpia. Aquest esforç de ben segur ajuda a desenvolupar la seva creativitat i els obre noves perspectives intel·lectuals.

Una vegada triat el tema general, ve l'elaboració individual dels continguts específics. Aquí la funció d'assessorament dels docents del mòdul esdevé clau, tant durant les sessions presencials com en tutories individuals. Això no obstant, l'objectiu aquí no serà l'elaboració d'autèntics treballs de recerca originals, sinó l'adaptació de problemàtiques ja conegudes per l'alumne de cara a encabir-les dins del marc del *workshop* en un format tècnic prou àgil com és el PowerPoint.

El següent repte que se'ls presenta és l'establiment de l'ordre d'intervencions i la durada de cada exposició. El primer ha de ser coherent amb el desenvolupament del tema del *workshop*, i la segona ha de permetre presentar cada problemàtica amb prou agilitat, permetent al mateix temps que es pugui establir un torn de preguntes. També cal que creïn els mecanismes per assegurar-se el compliment del programa. És a dir, hauran d'anomenar un o diversos presidents de mesa que controlin els temps i regulin els torns de preguntes. Aquest darrer aspecte és molt important, ja que l'avaluació no

tindrà només en compte les exposicions individuals sinó molt especialment la capacitat d'interactuar, d'intervenir amb preguntes i propostes en les exposicions dels companys.

També caldrà que elaborin un tríptic de presentació del *workshop* per a la seva difusió, i per tant que resolguin per ells mateixos les dificultats de disseny gràfic i d'edició que això comporta.

Durant el *workshop*, l'assistència dels professors que han intervingut en el mòdul es considera imprescindible, sense descartar la d'altres alumnes de màster així com professors o investigadors interessats en el tema. Malgrat que es tracti d'un exercici acadèmic, això no treu que l'acte, perquè compleixi amb els seus objectius, no hagi de reunir les condicions pròpies d'un autèntic *workshop*. Per tant, l'alumne s'ha d'enfrontar davant d'un públic autèntic en unes condicions de treball reals. En aquest sentit, el coordinador del mòdul és l'encarregat de procurar la logística necessària perquè això sigui així: difusió de l'acte dins dels canals d'informació pertinents, reserva d'una sala adequada amb els mitjans tècnics requerits, proveïment d'aigües, *coffee break*, etc.

Adjunts mostrem els tríptics dels quatre cursos en què s'ha desenvolupat aquesta experiència:

- a) *Workshop* del curs 2007-08: *Aproximacions locals a l'imperialisme global: poblament rural, ciutat i territori.*

<p>GRUP ASMA</p> <p><i>Objectius i línies d'investigació</i></p>	<p>Primer Workshop ASMA</p> <p>APROXIMACIONS LOCALS A L'IMPERIALISME GLOBAL:</p> <p><i>Poblament rural, ciutat i territori</i></p>
<p>El Grup de Recerca en Anàlisi Social del Món Antic (ASMA), dirigit pel professor AXXXX PXXX, reuneix un petit nucli d'investigadors novells que són finançats completament pel programa de finançament de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca de la Generalitat de Catalunya.</p> <p>Una recerca basada en la combinació efectiva entre fonts documentals i registre material, que es defineix a través d'aquestes tres línies de recerca principals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Territori i ordre social: estudi de les relacions entre el poblament i els seus recursos, i de les conseqüències d'aquestes en l'ordre social (jerarquització i elits) - Imperialismes: com s'organitza un poder centralitzador en un territori de mesures extremes? són aquestes pautes vàlides per a les diverses realitats imperialistes de la història? - Comerç i ciutadania: La creació de xarxes d'intercanvis, l'economia, i la pertinença al grup com a eixos de la política romana. 	<p>15 de Febrer de 2008</p> <p>Grup de Recerca en Anàlisi Social del Món Antic (ASMA) Universitat Autònoma de Barcelona Facultat de Filosofia i Lletres Dep. de CC. de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana</p>

<p>Dijous 14 de febrer: Hotel Ritz-Barcelona</p> <p>20.00 Entrega de les acreditacions, parlament de benvinguda a càrrec dels organitzadors i sopar al Saló Imperial (<i>White Tie</i>).</p> <p>Divendres 15 de febrer: Aula 206</p> <p>15.30 Axxx Pxxxx Axxxxx (UAB): "Aproximacions locals a l'imperialisme global". Presentació del Workshop i de les línies d'investigació dels membres del grup ASMA.</p> <p>LINIA DE RECERCA "IMPERIALISMES"</p> <p>Moderador: Jxx Nxxxx (ASMA-UAB)</p> <p>16.00 Exx Mxxx (UAB): "Els auxilia i la conquesta d'Orient: problemàtiques entorn a l'exèrcit romà"</p> <p>16.15 Jxx Oxxxx (UAB): "Diplomàcia ròcia versus imperialisme romà?"</p> <p>16.30 Dxxx Gxxxxx (UAB): "L'imperialisme com a idea fixa en la cultura occidental"</p> <p>16.45 Debat</p> <p>17.15 Coffee break</p>	<p>LINIA DE RECERCA "COMERÇ I CIUTADANIA"</p> <p>Moderador: Exx Mxxxx (ASMA-UAB)</p> <p>17.45 Gxxx Gxxxxxxx (UAB): "Les fases inicials de la difusió de la ciutadania en Orient"</p> <p>18.00 Jxxxx Rxxxxx (UAB): "Societats econòmiques i intercanvis comercials a l'àmbit romà"</p> <p>18.15 Debat</p> <p>LINIA DE RECERCA "TERRITORI I ORDRE SOCIAL"</p> <p>Moderador: Jerònima RIUTORT (ASMA-UAB)</p> <p>18.30 Lxx Exxx (UAB): "Societat i territori en el sud-est peninsular en època romana"</p> <p>18.45 Jxx Nxxxx (UAB): "Organització de l'espai del poder i jerarquització social a la Germània Romana"</p> <p>19.00 Debat</p>	<p>RELACIÓ ALFABÈTICA DE PARTICIPANTS:</p> <p>Secretari:</p> <p>Jxx Nxxxx Pxxx (ASMA-UAB)</p> <p>Tel·l: 93 581 xxxx</p>
--	--	---

b) Workshop del curs 2008-09: *Imperia: inicis, expansió i declivi*.

<p>IMPERIA</p> <p>INICIS, EXPANSIÓ I DECLIVI</p> <p>DEPARTAMENT DE CIÈNCIES DE L'ANTIGUITAT I L'EDAT MITJANA UAB</p> <p>19 GENER 2009, DE 16 A 20H SALA GRAUS FACULTAT LLETRES</p>	<p>PROGRAMA</p> <p>16:00 PRESENTACIÓ Ixxx Axxxx</p> <p>16:15 EL COLAPSO DEL MUNDO MICÈNIC Mxxx Fxxx</p> <p>16:45 EUROPA ALS ULLS DE DARIOS: L'EXPANSIÓ PERSA A TRÀCIA Rxx Sxxxxx</p> <p>17:15 DEBAT 17:30 PAUSA</p> <p>17:45 LA CONQUESTA ROMANA DE LA PENÍNSULA ITALICA: AUTODEFENSA O PRIMERS EXEMPLES D'IMPERIALISME? Dxxx Fxxxxx</p> <p>18:15 LA ROMANITZACIÓ AL NORD-EST DE LA TARRACONENSE. CONTINUACIÓ O RUPTURA? Jxx Pxxx</p> <p>18:45 IMPERIALISME Y POLÍTICA: CÉSAR EN LA GALIA Jxxx Mxxx</p> <p>19:15 DEBAT</p> <p>19:40 CLOENDA Jxxx Cxxxxx</p>	<p>DINS DEL MARC DEL MÒDUL D'ESTUDIS AVANÇATS D'HISTÒRIA ANTIGA, QUE S'INTEGRA EN EL MÀSTER DE CIÈNCIES DE L'ANTIGUITAT I L'EDAT MITJANA, REALITZEM AQUEST SEMINARI D'INVESTIGACIÓ PER TAL DE MOSTRAR EL TREBALL DE CURS DUT A TERME PER L'ALUMNAT.</p> <p>DONADA LA VARIETAT D'INTERESSOS DELS PARTICIPANTS, VOLEM MOSTRAR UN VENTALL AMPLE SOBRE EL CONCEPTE D'IMPERI AL LLARG DE LA HISTÒRIA ANTIGA DE LA MEDITERRÀNIA. PER TAL D'EXPOSAR AQUESTA TEMÀTICA, MOSTRAREM DIVERSOS EXEMPLES DE PROCESSOS IMPERIALISTES.</p> <p>PLANIFICAT I ORGANITZAT PELS ALUMNES DEL MÒDUL D'HISTÒRIA ANTIGA, AMB LA COORDINACIÓ DEL PROFESSOR Ixxxx Axxxxx.</p> <p>AGRAÏM SINCERAMENT LA COL·LABORACIÓ DE L'ÀREA D'HISTÒRIA ANTIGA EN L'ORGANITZACIÓ I EL LABORACIÓ D'AQUEST SEMINARI D'INVESTIGACIÓ.</p>
--	--	--

c) Workshop del curs 2009-10: *L'imperialisme a l'antiguitat.*

L'imperialisme de les grans potències de l'antiguitat ha estat un dels temes més debatuts en la historiografia dels darrers anys degut, en bona part, al context internacional actual.

Les accions militars a gran escala organitzades i dirigides per diferents entitats polítiques no solament van irrompre i transformar les estructures políticoeconòmiques externes sinó que, alhora, també va incidir en el sistema intern d'aquelles, obligant-lo a adaptar-se a la nova realitat.

L'objectiu d'aquest workshop és donar a conèixer alguns dels aspectes relacionats amb el desenvolupament, les tècniques utilitzades i les conseqüències d'aquest imperialisme en algunes de les principals potències del món antic. Des del món minoic fins al baix imperi romà, els estudiants de màster de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona exposaran algunes de les seves pròpies línies de recerca en el sí d'aquest seminari organitzat per l'Àrea d'Història Antiga.

III Workshop en Estudis Avançats d'Història Antiga

26 de gener i 2 de febrer de 2010

L'imperialisme a l'antiguitat

Sala d'actes de la Facultat de Filosofia i Lletres (B7-1056)

UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Programa

Dimarts 26 de gener

1a sessió: Món minoic i micènic

16:00 Talassocràcia minoica i "minoització". Estat de la qüestió i noves perspectives d'estudi a càrrec d'A x x P x x

16:30 Un model d'explicació per a l'imperialisme antic: el world-system i el cas micènic a càrrec de G x x x C x x x x

17:00 Torn obert de paraula

17:30 Pausa - Cafè

2a sessió: Panoplia militar romana

18:00 Estendards militars romans I a càrrec de C x x x S x x x x

18:30 Estendards militars romans II a càrrec de I x x x B x x x x

19:00 Torn obert de paraula

Programa

Dimarts 2 de febrer

3a sessió: Món grec i gal

16:00 El fin de la concordia helena, Naxos i el imperialismo ateniense a càrrec de C x x S x x x

16:30 Nuevos enfoques en el estudio de la Galia preromana a càrrec de P x x x P x x x x x

17:00 Torn obert de paraula

17:30 Pausa - Cafè

4a sessió: Món Ibèric i hispànic

18:00 Identitat i etnicitat a la Ibèria nordoccidental. Una nova proposta a càrrec de R x x x R x x

18:30 Sertorio y la escuela de Huesca: un intento de romanización? a càrrec de A x x x Z x x x x

19:00 Torn obert de paraula

d) *Workshop* del curs 2010-11: *Sistema i antisistema: formes de poder i contrapoder a la Roma imperial.*

<p>DATA DEL WORKSHOP</p> <p>14 de juny de 2011 de 16:00 a 20:00</p> <p>DURACIÓ</p> <p>Tres hores amb una pausa pel <i>coffe break</i>. Tant a la pausa com a la cloenda s'obrirà un torn de preguntes i/o debat.</p> <p>PLACES</p> <p>Aforament limitat per l'aula.</p> <p>LLOC</p> <p>Sala de Juntes de la Facultat de Lletres</p> <p>COORDINADOR</p> <p>JXXXCXXXXX Departament de Ciències de l'Antiguitat i Edat Mitjana, UAB. c/e: .....@uab.cat</p>	<p>ORANITZADORS</p> <p>Alumnes del Mòdul d'Història Antiga del Màster de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana</p> <ul style="list-style-type: none"> - DXXXBXXXX Gx, llicenciat en Història per la UAB i professor de secundària. - NXXX OXXX MXXXX, llicenciada en Filologia Clàssica per la UAB. - JXXXX RXXX MXXXX, llicenciat en Història per la UAB, Medievalista. - MXXXXX RXXXX RXXX, llicenciada en Periodisme per la UAB. - NXXX UXXX MXXX, llicenciat en Història per la Universidad Diego Portales, Chile. - ÁXXX VXXX Gx, llicenciat en Història per la UAB. 	<p>SISTEMA I ANTISISTEMA</p> <p>Formes de poder i contrapoder a la Roma imperial</p> <p>Dimarts 14 de Juny de 2011</p>
 <p>Universitat Autònoma de Barcelona</p>	 <p>Universitat Autònoma de Barcelona</p>	

<p>En el marc del màster de ciències de l'Antiguitat i l'edat mitjana els alumnes del mòdul d'història antiga organitzen aquest <i>workshop</i> amb la intenció de treballar la dualitat del poder imperial romà i els elements, interns i externs, que s'hi enfrontaven. L'objectiu principal és analitzar, amb tres intervencions, alguns dels mecanismes d'organització i execució de l'estat romà. S'analitzarà l'organització territorial, la figura de l'emperador com a element polític i la les relacions internacionals de l'Imperi.</p> <p>Per altre banda, com a contraposició, tres exposicions més on es tracten elements d'enfrontament a l'ordre establert: el cristianisme, les resistències internes en forma de bandidatge i l'anàlisi d'un dels estats enemics de Roma, la Pèrsia sassànida.</p>	<p>BLOC 1 - Formes de poder</p> <p><i>La construcció de l'espai provincial romà: el significatiu cas d'Il·líria.</i> A càrrec de ÁXXX VXXXX Gx, llicenciat en Història per la UAB.</p> <p>L'extensió del poder romà va ser un procés gradual que es va desenvolupar a partir dels últims anys de la República, essent un treball marcat pel pragmatisme i la necessitat. És per això que Il·líria és una de les millors regions per exemplificar com el poder romà es va haver d'adaptar a les circumstàncies, fet que a la vegada ens demostra que la provincialització romana no seguia un únic i rigid model. Modestament, aquestes són les idees que intentarem exposar.</p> <p><i>Quando el emperador debe afanzarse. Cómodo y Caracalla, entre política y religión.</i> A càrrec de NXXX UXXX MXXX, llicenciat en Història per la Universidad Diego Portales, Chile.</p> <p>El tránsito del siglo II al III de nuestra significó un enorme desafío de conservación del poder para aquellos que fueron cabeza de Roma, se trataba de un dominio cuyos divisiones internas hicieron tambalear la figura del mismo emperador. Esto redundó en un ejercicio de estrategias a nivel general que buscaban el afianzamiento de sus personas como parte importante dentro del sistema; se presentarán entonces los casos de los emperadores Cómodo y Caracalla.</p> <p><i>La diplomàcia imperial romana sota el regnat de Constantí.</i> A càrrec de Dxx Bxxxx Gx, llicenciat en Història per la UAB i professor de secundària.</p> <p>Les ambaixades i emissaris eren l'eina de l'estat romà per gestionar les relacions i possibles conflictes amb les altres entitats polítiques que l'envoltaven. L'exposició intenta explicar com es gestionava aquesta pràctica, durant l'època imperial fent un esment especial al regnat de Constantí.</p> <p>TORN DE PREGUNTES COFFE BREAK</p>	<p>BLOC 2 - Formes de contrapoder</p> <p><i>La ideologia político-religiosa d'Ardašir, el primer rei sassànida: reflex territorial dels aquemènides?</i> A càrrec de NXXXOXXX MXXX, llicenciada en Filologia Clàssica per la UAB.</p> <p>Segons la visió llatina de les ambicions territorials perses, Ardašir va voler recuperar els territoris controlats antigament pels aquemènides, els seus avantpassats, fet que provocava una guerra contra els romans. No obstant, en cap testimoni de l'època d'aquest rei sassànida es mencionen als aquemènides. L'exposició intenta explicar que aquesta intenció expansionista i aquest llinatge estaven lligats a aspectes profundament religiosos i econòmics a fi de legitimar el poder d'Ardašir.</p> <p><i>El pas del paganisme al cristianisme a l'Imperi. El cas de Tarraco.</i> A càrrec de Mxxxx Rxxx Rxxx, llicenciada en Periodisme per la UAB.</p> <p>El naixement i l'expansió de la religió cristiana va suposar un canvi en la mentalitat de part de la societat romana. Alhora, el cristianisme anava creant noves estructures de poder que en un inici no passaven pel control imperial i, per tant, causava conflictes. L'exposició intenta sintetitzar aquesta problemàtica i exemplificar com es concretava sobre el terreny estudiant el cas de Tarraco.</p> <p><i>«Desertor et praedo. Bandidatge o resistència armada: la revolta de Tacfarinas (17-24dC)».</i> A càrrec de Jxxx Rxxx Mxxxx, llicenciat en Història per la UAB, Medievalista.</p> <p>Sota l'etiqueta de "lladre" o "saquejador" de vegades s'amaga el que en realitat va ser una oposició política i social al poder imperial romà. Aquesta és la descripció que es fa de Tacfarinas, líder de la revolta berber a l'Àfrica Proconsolar en temps de Tiberi.</p> <p>TORN DE PREGUNTES CLOENDA</p>
---	---	---

Finalitzat cada *workshop*, els docents del mòdul es reuneixen en comissió presidida pel coordinador per tal d'avaluar tots els aspectes fins ara assenyalats, tant els referents al contingut com a la forma, i consensuar una nota individual per a cada alumne que el coordinador s'encarregarà de traslladar a les actes.

Amb aquest sistema creiem avaluar correctament els resultats de l'aprenentatge corresponents als nivells 7 i 8 de les competències bàsiques a assolir per part de l'alumne en el disseny de l'EQF-MEQ (taula 1) tant pel que fa als coneixements com per a les destreses i competències. En especial en allò que respecta a la consciència crítica en qüestions de coneixement en un camp concret; en les destreses i tècniques avançades, en particular en matèria de síntesi i avaluació, per resoldre problemes en la investigació i per ampliar i redefinir coneixements o pràctiques professionals. A més d'aprendre a gestionar i transformar contextos de treball o estudi complexos, assumir responsabilitats pel que fa al desenvolupament de coneixements i a la revisió del rendiment estratègic d'equips.

Som del parer que l'experiència és recomanable en tot màster, ja que aporta un seguit de destreses i competències molt necessàries en la vida professional i acadèmica de l'alumne de màster, sense interferir en l'adquisició de coneixement ni destorbar l'elaboració del seu treball de fi de màster.

S'ha d'anar amb compte, però, de no convertir el *workshop* en un recurs fàcil per a l'avaluació de tots i cadascun dels mòduls. Amb un *workshop* per màster n'hi ha prou perquè l'alumnat adquireixi les destreses necessàries. També cal assegurar la participació activa del professorat del mòdul, sobretot en l'acte públic en què es materialitza el *workshop*, per garantir-ne una correcta avaluació. Així mateix, convé insistir que els participants al *workshop* elaborin unes conclusions finals, discutides i consensuades entre tots ells, per aconseguir que l'acte sigui realment un veritable i creatiu taller d'idees.

Bibliografia

- Águeda BENITO CAPA; Ana CRUZ CHUST (2005), *Nuevas claves para la docencia universitaria: en el Espacio Europeo de Educación Superior*, Madrid, Narcea.
- Sally BROWN; Angela GLASNER (eds.) (2003), *Evaluar en la universidad. Problemas y nuevos enfoques*, Madrid, Narcea.
- Antonio Manuel DÍAZ FERNÁNDEZ (2009), *Ya te puedes ir preparando. Guía de inicio a la investigación en el Espacio Europeo de Educación Superior*, Cizur Menor, Aranzadi Thomson Reuters.
- José Luis GARCÍA LLAMAS (1986), *El aprendizaje adulto en un sistema abierto y a distancia*, Madrid, Narcea.
- Donald E. HANNA (ed.) (2002), *La enseñanza universitaria en la era digital*, Barcelona, Octaedro-EUB.
- Víctor Manuel LÓPEZ PASTOR (coord.) (2009), *Evaluación formativa y compartida en educación Superior. Propuestas, técnicas, instrumentos y experiencias*, Madrid, Narcea.
- Sebastián RODRÍGUEZ ESPINAR (2004), *Manual de tutoría universitaria*, Barcelona, Octaedro-ICE UB.
- Antonio MEDINA RIVILLA; Santiago CASTILLO ARREDONDO (coords.) (2003), *Metodología para la realización de proyectos de investigación y tesis doctorales*, Madrid, Universitas.
- Julio VALDEÓN (1988), *En defensa de la Historia*, Valladolid, Ámbito.

Curricula

Jordi Cortadella és doctor en Història per la Universitat Autònoma de Barcelona (1991) i professor titular d'universitat a la UAB des de 1996, on imparteix cursos d'Història Antiga i de Tendències Historiogràfiques. Les seves línies de recerca abasten la història de la historiografia, de l'arqueologia i de la tradició clàssica. També ha participat en diferents projectes sobre els paisatges antics i els desastres de la guerra a l'antiguitat.

Borja Antela-Bernárdez és doctor en Història de Grècia Antiga per la Universidad de Santiago de Compostela (2004) i professor agregat d'Història Antiga (UAB) des de 2009. Especialista en Alexandre el Gran i el món grec hel·lenístic. Ha participat en activitats de ràdio i televisió. També ha format part de diferents projectes nacionals i internacionals de recerca. En l'actualitat centra els seus estudis tant en l'àmbit de la Macedònia del segle IV a. C. com en el complicat escenari de l'Atenes mitridàtica.
